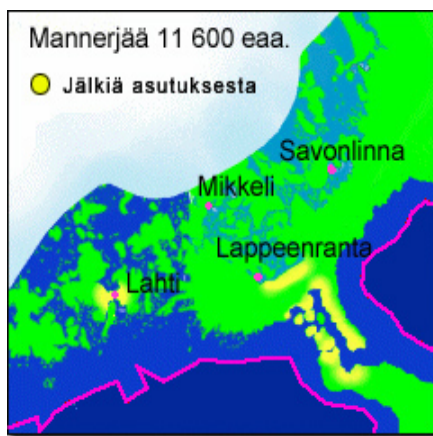

Savolaisten heimo synty

Ensimmäiset Huttusten esivanhemmat vaelsivat Suomeen vetäytyvän mannerjään perässä Karjalankannaksen kautta ja suoraan Suomenlahden yli. Myös äänisen ja Laatokan välille muuttajia hakeutui pyyntileirejä perustamaan. Tämä oli tullut mahdolliseksi, kun ns. **Baltian jääjärven** vedet "solahtivat" Keski-Ruotsin Vättern-järven (huom. vettä tarkoittava järven nimi) kautta Atlantin valtameriin noin 11 600 vuotta sitten. Tätä noin 900 vuotta kestänyttä Itämeren ajanjaksoa kutsutaan **Yoldianmeri**-vaiheeksi. Uutta maata paljastui tuolloin huomattavasti Etelä- ja Kaakkois-Suomessa. Laatokasta tuli itsenäinen järvi. Kaiken kaikkiaan vesi laski Itämeren alueella noin 30 metriä tasolle, joka oli noin 20 metriä nykyisen merenpinnan yläpuolella. Saimaan vesistöä muodostui makeanveden allas. Norpasta, joka jäi järvieläimeksi, tuli Saimaan norppa (Pusa hispida saimensis).

Muuttajat asuttivat aluksi kapeaa, veden alta paljastunutta kaistaletta Karjalankannaksen keskiosassa ja Salpausselän harjualuetta Muinais-Saimaan eteläosassa. Karjalankannas oli tuolloin pitkiä niemiä ja saaria, joiden välisissä salmissa lainehti merivesi. Suomen niemeä peitti silti vielä vesi (Yoldianmeri) ja pohjoisempana kaksi kolme kilometriä paksu, maata kuopalle painava mannerjää. Perämeren kohdalla kuoppa oli jopa 700 m syvä. Jää oli hionut kallioperän pintaa 100 000 vuoden aikana ainakin 7 metrin paksuudelta. Maa oli arktista tundraa.

Suuret riistaeläimet kuten mammutit olivat hävinneet noin 10 000 vuotta sitten. Vähitellen metsittyvällä tunduralla vaeltavat peuralaumat eivät enää kiinnostaneet kaikkia pohjoiseen pyrkiviä uudisasukkaita vaan kalat,

runsaslukuiset hylkeet ja pohjoisempana jopa valaat. Vaikka arktiset elinolosuhteet olivat talvisin äärimmäisen ankarat, oli sen vastapainona hyvin runsaan ja helpon saaliin tuottama hyöty. Tänne tulijat olivat kehittäneet (joutuivat kehittämään) sitä varten omintakeiset toimeentulotavat.

Ihmiset käyttivät kulkuneuvoinaan sulan veden aikaan ruuhia ja nahkaveneitä, talvisin suksia sekä varmaan myös koiravaljakoiden vetämiä rekiä. Uudisasukkaille koira ei ollut pelkästään lemmikki tai reen vetäjä. Se oli myös elintärkeä metsästäjän apulainen.

Meren äärellä ihmiset elivät pääosin hyljestyksellä (hylkeenpyynnillä), kesäisin kalastuksella ja keräämällä linnunmunia, marjoja ja muita syötäväksi kelpaavia kasvien osia. Hylkeet, aluksi norpat ja hallit (harmaahylkeet) sekä vähän myöhemmin erityisesti grönlanninhylkeet, olivat ehdottomasti halutuinta saalista. Nimittäin hylkeistä saatiin lihan ja turkin lisäksi myös monikäyttöistä hyljeöljyä eli **traania**.

Traania voitiin polttaa asumusten tulisijoissa ruuan valmistuksessa ja jonkinlaisissa lampuissa. Sitä voitiin käyttää vettä hylkivänä kyllästysaineena nahkavaatteissa, -jalkineissa ja -veneissä. Se oli myös käyttökelpoinen aine haavojen lääkitsemiseen. Traanissa on runsaasti muun muassa ihmisen hyvinvoinnille tärkeitä omega-3-rasvahappoja sekä a- ja d-vitamiinia. Näiden ihmisten elimistö ei kaivannut suolaa (natriumia) laisinkaan, koska he saivat sitä riittävästi punaisesta lihasta ja verestä.

Pyynnissä käytettiin apuna koiria. Niiden tehtävänä oli etsiä talvella jäältä hylkeiden hengitysavantoja ja pesäluolia. Niinpä grönlanninhylje metsästettiin lähes sukupuuttoon jo kivikaudella. Viimeiset niistä pyydettiin Perämeren pesimäjäiltä noin 2000 vuotta sitten.

Ilmaston lämpeneminen, maa-alueiden kohoaminen ja metsittyminen runsastutti ja monipuolisti luonnon antimia. (Huom. tänä aikana vaivaiskoivusta ja hieskoivusta risteytyi *tunturikoivu*.) Sisämaassa majavista, peuroista ja hirvistä sekä joskus jopa karhuista tuli aikaa myöten tärkeitä saalistuksen kohteita. Tietenkin myös jänikset ja metsäkanalinnut olivat aina tavoittelemisen arvoista riistaa.

Ihmisten elinikää ajatellen mannerjää vetäytyi silti äärettömän hitaasti, huomaamattomasti; Kuopion seudulla jäätä oli vielä 10 000 ja Hyrynsalmella 9 000 vuotta sitten. Maan kohoamisen seurauksena yhteys Atlantin valtameren kuitenkin katkesi noin 10 800 v. sitten. Jään sulamisvedet kohottivat veden pintaa uudestaan. Alkoi *Ancylusjärvi*-vaihe. Tätä vaihetta kesti noin 1 700

vuotta, kunnes Tanskan salmet avautuivat ja vesi laski valtameren tasolle. Järvestä tuli jälleen meri, *Litorinameri*. Tämä Itämeren vaihe jatkuu edelleen.

Riistaeläinten vuotuiset vaelluskaudet ja kalojen kutuajat aiheuttivat vaihtelua tarjolla olevan ravinnon määrään, joten asuinpaikkaakin piti vaihtaa sen mukaan, missä hyödynnettäviä luonnonvaroja oli kulloinkin tarjolla (= vuotuisikierto). Pyyntiyhteisöissä ihmiset elivät perheen, suvun ja klaanin selviytymistä palvelevien perinteiden mukaisesti. Erityisesti talvien ankarat olosuhteet edellyttivät Huttusten esivanhemmilta sopuisaa ja sopeutuvan tehokasta yhteistyötä.

Asuminen kivikaudella

Tilapäisenä asuinsuojana on arktisilla alueilla ollut yleisesti kartiomainen kota, jonka saattoi kuljettaa mukana tai pystyttää nopeasti saatavilla olevasta materiaalista. Ehkäpä talvisin tilapäissuojaksi osattiin rakentaa lumesta inuiittien tapaan igluja, puolipallonmuotoisia "lumilinnoja".

Pitempiaikaista asumista varten rakennettiin turvekammi: suorakaiteen muotoiseen maasyvennykseen rakennetussa "harjateltassa" oli kaksi kattolapetta, jotka lepäsivät kahden tukipaalun varaan asetettua "harjapuuta", "kurkihirttä" vasten. Lappeet ja päätyseinät sekä ovitunneli katettiin sulamis- ja sadevedeltä suojaavilla tuohilevyillä tai joskus ehkä traanilla kyllästetyillä nahoilla. Näiden päälle asetettiin lämmöneristeeksi paksusti turvemattoja. Talveksi kokoonnuttiiin yhteisiin talvikyliin elämään kerätyn varaston turvin ja pyytämään jäältä hylkeitä ja kevättalvella syntyneitä kuuotteja. Kyläyhteisöissä kulttuurielämä saattoi kehittyä luontevasti.

Elinkeinot

Toimeentulon turvasi hyljestyksen ohella myös kalastus. Verkko, liistekatiska, pajumerta ja onki olivat jo ensimmäisten Huttusten käyttämiä kalastusvälineitä. Nokkoskuidusta osattiin punoa ohuet ongensiimat ja tarvittaessa myös kalaverkot. Katiskat tehtiin puista revityistä pitkiä liisteitä, isoista päreistä. Liisteet sidottiin tuohella levyiksi, jotka asetettiin pystyyn rantaveteen katiskan muotoiseksi pyydykseksi.

Muinaisesta verkkokalastuksesta todistaa Viipurin läheltä, Antreasta vuonna 1914 löydetty ns. "*Antrean kalaverkko*". Maailman vanhimpana pidetty kalaverkko oli kaarnakohoista tehdyn radiohiiliajoituksen mukaan valmistettu 8 400-8 100 eaa. eli yli 10 000 vuotta sitten. Tämä verkko oli noin 30 metriä pitkä, 1,5 metriä korkea ja punottu ohuesta pajun niinestä. Myös hyljestykseen

saatettiin käyttää vastaavanlaisia verkoja hirvenluukärkisten harppunoiden lisäksi.

Elettiin kivikautta. Kaikki tarvekalut osattiin tehdä puusta, tuohesta, luusta, nahasta ja paikallisesta kivistä kuten kvartsista ("Ukon kivistä") tai Virosta tuodusta piikivestä. Saviastioiden valmistusta ei vielä alkuun hallittu. Liuskekivestä tehtiin jäätuuria, talttoja ja kirveitä sekä keihäänkärkiä suurriistan metsästykseseen. Kiveä osattiin työstää taitavasti, kuten vuolukivestä tehty kivikirvesveistos, "*Huittisten hirvenpää*" osoittaa. - Liekö ollut kyläpäällikkö Hutun valtikan nuppi tai rituaalimenoja johtavan shamaanin "yhteystyökalu tuonpuoleiseen".

Eläinten pyydystämiseen käytettiin keihäiden ja harppunoiden lisäksi myös erilaisia ansoja, loukkuja ja pyyntikuoppia. Kampakeraamisen ajan alussa eli noin 7 300 vuotta sitten ihmiset oppivat täällä käyttämään metsästyksessä myös jouta ja nuolia. (Keramiikka on uunissa poltettua savea.) Saaliseläimien liha kuten myös kala säilöttiin tulevaa käyttöä varten kuivaamalla se suikaleina kylmässä tuulessa ja auringon paisteessa tai savustamalla - siis ilman suolaa. Näin tehdään vieläkin esimerkiksi Lapissa.

Tänne tuotiin jossain vaiheessa etelästä ja kaakosta suuria määriä piikiveä, josta tehtiin nuolenkärkiä sekä puun ja nahan työstöön soveliaita teräviä työkaluja. Uudet maahanmuuttajat toivat mukanaan saviastioiden valmistustaidon noin 7 100 vuotta sitten. Tämä taito levisi vasta myöhemmin Länsi-Eurooppaan ja Skandinaaviaan. Saviastiat mahdollistivat keittoruokien valmistuksen. Ne helpottivat huomattavasti myös traanin valmistamista että säilyttämistä. Myöhempi tulokas oli ns. nuorakeraaminen vasarakirveskulttuuri, joka saapui ja levisi Suomeen noin 4 800 - 2 400 vuotta sitten. Sen mukanaan tuli myös kaski(maan)viljelyn taito. Tämä kulttuurimurros näkyy nykyaikaan säilyneissä lainasanoissa ja monissa paikannimissä.

Varhaiset uudisasukkaat siirtyivät vähitellen etelästä pohjoiseen vetäytyvää mannerjäättä sopivalla etäisyydellä seuraten aikavälillä 15 000-10 000 vuotta sitten harjoittaen osaamaansa elinkeinoa. Baltian jääjärven vedenpinnan laskettua noin 9 600 eaa. alkaen eli noin 11 600 vuotta sitten ulottivat rohkeimmat eränkävijät tuolloin elinpiiriään Viron ja Laatokan lähialueilta Suomen puolelle. Puhuivatko he jo jotain "varhaiskantauralia" vai jotain muuta kieltä tai kieliä, siitä ei ole tietenkään varmuutta. Suomenkieltä he eivät varmasti vielä puhuneet, mutta jotakin sellaista, josta ovat vielä jäljellä paikannimet, kuten Saimaa, Koli ja Imatra. Niitä ei voi yhdistää suomeen tai lähikieliin.

Tuhansia vuosia myöhemmin, ehkä aikavälillä 6 000-5 500 vuotta sitten, alkoi Kaspianmeren ja Mustanmeren pohjoispuolelle, Ukrainan aroille työntyä Turkin ja Iranin suunnalta kantaindoeurooppalaisia kieliä puhuvia paimentolaisia (alkuperä Anatolia - Persia - Intia), joiden vaikutuksesta alueen alkuperäisväestöjen kielet alkoivat vaihteittain muuttua.

Tietenkään pohjoiseen jo aiemmin siirtyneiden ja jotain varhaista itämerensuomea puhuvien väestöryhmien kielen kehitykseen uusilla tulokkailla ei ollut kovin suurta vaikutusta. Toisin kävi Länsi-, Keski- ja Itä-Euroopassa. Siellä kielet vaihtuivat vähitellen; kehittyi varhaiset germaanin-, baltin- ja slaavinkielet.

Suomeen asti uskaltaneet etelän maahanmuuttajat ovat olleet vähälukuisia ja sulautuneet geneettisesti alkuperäisväestöön. Toki nämä toivat tullessaan niin kulttuurisesti kuin kielellisestikin uutta 'verta' saaden aikaan mm. murre-eroja kantaväestön puhumaan kieleen (vrt. vaikkapa maatalouteen liittyvät sanat alla).

Baltinkielen ja nykysuomen vanhinta yhteissanastoa on kielessämme yhä noin 400-600 sanaa, joista esimerkkinä ovat vaikkapa **ahdas, aina, morsian, sisar, emo, heimo, kansa, kieli** (puhuttu kieli), **kirves, merta ja verkko**. Vanhimmat niistä ovat indoeurooppalaisia (ei-eurooppalaista) kuten **jyvä, marras** eli kuollut, **varsa ja vasara**. Vanhaa esigermaanista lainaa ovat esimerkiksi **äiti, ranta, avio, hurskas ja vainaja**. Monet vanhat kantasuomen sanat viittaavat muinoin omaksuttuun kaskiviljelyyn ja karjan hoitoon, kuten **aura, kalja, humala, kaski, huhta, tuhka, ohra, kaura, itää, kasvaa, niittää, vainio, akana, siemen, puuro, kyrsä (leipä), tahdas (taikina), lammas, oinas (pässä), villa, paimen, lehmä ja härkä**.

Tiivistäen voidaan sanoa, että nykysavolaisten 'uralilaistunut' kieli on peräisin (itä)kaakosta, kulttuuriperimä etelästä ja geeniperimä näistä molemmista. Katso vielä kuva yllä.

Maailmankuva

Kivikautisten ihmisten pyyntikulttuuriin kytkeytyvästä maagisesta maailmankäsityksestä ja uskomuksista kertovat esimerkiksi eläinpääaiheiset esineet ja varsinkin Saimaan vesistöalueen jyrkkiin kallioseinämiin punamullalla tehdyt sadat kalliomaalaukset. Niissä aiheena ovat hirvet, ihmiset ja veneet - tai esimerkiksi "shamaanin" kämmen. Näitä on nähtävissä muun muassa Ristiinan **Astuvansalmessa**, noin 16 km **Anttolan Huttulansaaresta** etelään. Maalaukset on tehty pitkällä aikavälillä eli 6 000 - 4 200 v. sitten. (ks. aloitussivun punainen kämmenkuvio Astuvansalmesta, foto MOH). Eläinpääaiheiset vasarakirveen päät ovat oletettavasti liittyneet ukkosen jumalan, Ukon kulttimenoihin. On arveltu, että niillä saatettiin suojella rakennuksia tulipaloilta ja salaman iskuilta eli Ukko Ilmarisen 'vihanuolilta'.

Suomen alueella asui 5 000 v. sitten ehkä noin 3 000-10 000 ihmistä.

Pronssikausi Saimaalla noin 1500 - 500 eaa.

Pronssikausi alkoi Suomessa noin 3 500 v. sitten jatkuen noin 1 000 vuotta, jonka jälkeen täällä alkoi rautakausi.

Pronssikaudella metsästys, kalastus ja keräily olivat pääelinkeinoina, mutta myös viljelyn merkitys lisääntyi varsinkin sisämaassa. Viljely oli kaskeamista (Lue lisää [kaskiviljelystä täältä](#)), jota harjoitettiin vielä lähinnä sivuelinkeinona, mutta se saattoi tuottaa jo paikoin merkittävän osan vuotuisesta ravinnosta. Viljoista tunnettiin ohra ja spelttivehna. Siitepölylöytöjen perusteella myös humalaa on kasvatettu. Sitä käytettiin ohrasahdin valmistuksessa. Kotieläiminä olivat naudat, lampaat, vuohet ja siat. Hevosista ei ole tältä ajalta varmoja merkkejä.

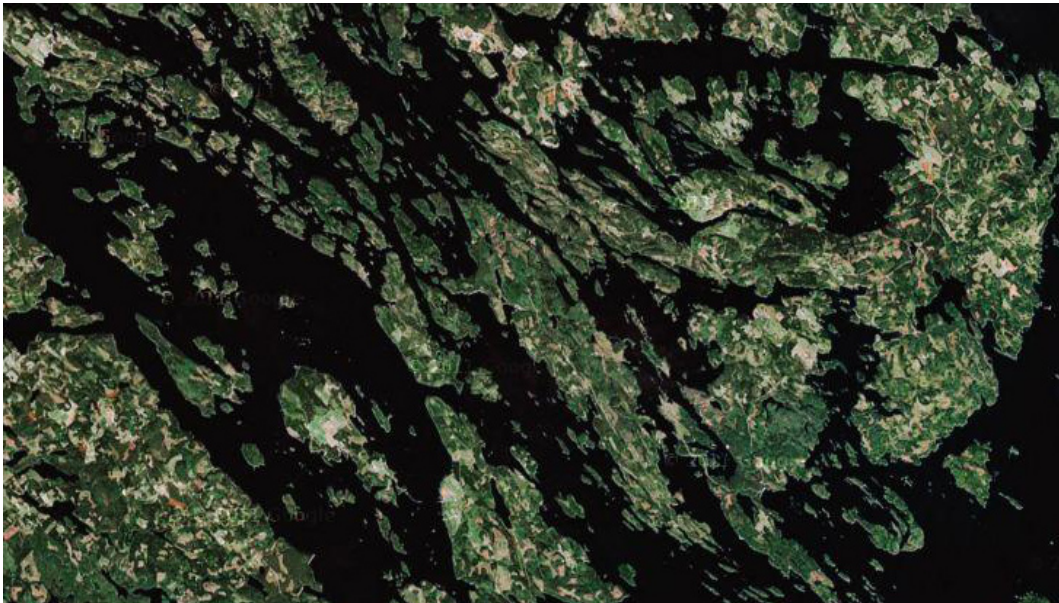
Pronssikautisia asuinpaikkoja tunnetaan Suomesta huonosti verrattuna kivikautisiin asuinpaikkoihin. Monet pronssikauden asuinpaikat sijaitsivat samoilla paikoilla kuin kivikautisetkin. Maatalous aiheutti muutoksia asumistapaan, jota kuvastaa se, että asuinpaikat ovat olleet jo selvästi pitkään paikallaan pysyneitä. Myös asumusten rakenne viittaa kiinteään asutukseen.

Rakennusten seinät ovat olleet todennäköisesti pystyseipäiden varaan tehtyjä ja savella täytettyjä oksapunoksia. Rakennukset olivat kaksiosaisia, joista toinen puoli on toiminut asuntona ja toinen karjasuojana. Katto on ollut pystypaalujen tukema harjakatto, jonka päällä on ollut tuohilevyjä ja niiden päällä turvetta tai puuriukuja eli malkoja. Liesi sijaitsi maalattian tasalla tai kuopassa keskellä huonetta.

Asuinpaikat valittiin etupäässä pyynnin vaatimusten mukaisesti. Rakennukset sijoitettiin usein hyvien vesistöyhteyksien varrelle pienten sisämaajokien suulle. Tutkimukset osoittavat, että monilla paikoilla on asuttu jatkuvasti tuhansia vuosia, jopa varhaiselta kivikaudelta rautakauteen asti.

Vedenpinnan laskiessa maan nouseman vuoksi asumuksia jouduttiin kuitenkin siirtämään lähemmäs rantaviivaa kerran tai kahdesti sukupolvessa. Pohjanlahdella maa nousi jopa 10 cm vuodessa. Saimaan alueella noin 5 700 v. sitten asuinpaikkaa piti muuttaa reippaastikin, kun vesi laski äkisti kaiken kaikkiaan 4-4,5 metriä. Nimittäin omaksi vesistöökseen kehittyneen Muinais-Saimaan tulvavedet puhkaisivat tuolloin Salpausselän. Syntyi Imatrankoski, jonka kautta vedet purkautuivat Muinais-Laatokkaan muodostaen uuden lasku-uoman, vuolaan Vuoksen:

Syntyi Saimaan vesistö saarineen, salmineen ja selkineen sellaiseksi, kuin me sen nyt tunnemme.
(Satelliittikuva on Savonlinnan eteläpuoleisesta saaristosta)

Pronssiin tarvittavaa kuparia ja tinaa ei Suomesta löytynyt, joten raaka-ainetta jouduttiin hankkimaan muualta. Lukuisat vuolukiviset muottilöydöt osoittavat, että pronssin valaminen toki osattiin, mutta suurin osa löydetyistä pronssiesineistä oli tuotu sekä lännestä että idästä: kirveitä, partaveitsiä, miekkoja, tikareita ja 'kalevalakoruja'. Itäisessä Suomessa pronssiesineitä on löytynyt hyvin niukasti, johon ilmeinen syy on, että niitä ei haluttu laittaa vainajille mukaan hautoihin; pronssiesineet olivat kalliita. Ihmiset eivät voineet 'ostaa' niitä paljontaan, joten kivi oli yhä tärkeä työkalujen raaka-aine.

Sisämaassa 4 000 vuotta sitten alkaneen ilmaston kylmenemisen vuoksi maanviljely hiipui ja loppui ilmeisesti paikoin kokonaan.

Rautakausi noin 500 eaa. - 1300 jaa.

Rautakausi alkoi meillä noin 2 500 v. sitten ja päättyy vuosien 1 250 - 1 300 jaa. vaiheilla. Tämän jälkeen Suomessa alkaa ns. historiallinen aika ja esihistoriallinen aika eli kirjoittamattoman historian aika päättyy.

Rautaa Suomeen saatiin suhteellisen myöhään länteen, itään sekä etelään suuntautuneiden kulttuuriyhteyksien ja vaihtokaupan kautta. Suomen alue oli esihistoriallisella ajalla Euroopan viimeisiä kolkkia, jonne raudanvalmistuksen tekniikka saapui. Rautakaudella elämäntavat jatkuivat pääpiirteissään pronssikautisen perinteen mukaisesti, joten ei Huttusten esivanhempienkaan elämänmenoon tullut suuria käännteitä. Maa alkoi kuitenkin vähitellen jakautua toisistaan poikkeaviin rannikon läntiseen ja sisämaan itäiseen kulttuuripiiriin.

Ihmiset asuivat yksittäistaloissa tai muutaman talon muodostamissa ryhmissä, 'sukupihoissa'. Pieniä suku- ja kyläyhteisöjä kehittyi laajalla alueella eri puolille vesiteiden varsia. Sukujen ja sukukuntien erämaiden nautinta-alueita, 'kuntia', hyödynsi, hallinnoi ja puolusti tietenkin sukujen muodostamat klaanit. Liekö klaaneihin kuuluvilla ollut jokin yhteinen "tunnussana", vaikkapa Huttu tai Huttunen - mene tiedä - kirjallinen tieto tuolta ajalta puuttuu. (Lue lisää [Huttusista täältä](#)). Näinä aikoina Sisä-Suomen asukkaiden geeniperimän vaihtuvuus oli tietenkin "pienissä piireissä" hyvin vähäistä, jonka seurauksena monet meistä Huttusistakin kantaa ehkä nyt perimässään alttiutta saada eräitä suomalaisille tyypillisiä sairauksia.

E erityisen merkittävää oli, että opittiin tuntemaan peltoviljelyn niksit. Tämä edellytti kiinteää asuinpaikkaa. Viljelykasveina olivat mm. ohra, spelttivehna, ruis, kaura ja tärkeä nauris. Peltojen auraamiseen käytettiin yksinkertaista koukkuauraa, jolla pelto käännettiin ristikkäisinä viiltoina. Maanmuokkaus tehostui, kun auran vetäjäksi otettiin ihmisen asemesta vetoeläin, härkä (vrt. Huttusten vaakunan kypärän sarvikoristeet) ja myöhemmin hevonen.

Kaskiviljely oli silti paikoin ainoa viljelymuoto. Se tuotti kuitenkin istutettua jyvää kohden selvästi suuremman sadon kuin peltoviljely. Pääelinkeinoina olivat yhä metsästys ja kalastus sekä pienessä määrin myös turkiksilla tehty vaihtokauppa. Vaihdoissa saatiin muun muassa kankaita, työkaluja ja rautaa. Suolaakin oli joskus tarjolla mausteeksi ja ruuan säilömistä varten, mutta se oli erittäin kallista. Paikalliset 'seppo ilmariset' oppivat pian käyttämään järvi- ja

suomalmia. Viljelijöillä oli kotieläiminä nautoja, lampaista, vuohia ja sikoja, jotka tuottivat peltoviljelyn mahdollistavaa lantaa.

Viljelijöiden, siis talonpoikien talot (savupirtit) saattoivat olla suurehkoja yli 10 metrin pituisia pystypaalujen varaan rakennettuja ns. hallitaloja, joiden seinät olivat hirttä tai savella tilkittyä oksapunosta. Talojen harjakatoissa oli vedenpitävän tuohikerroksen alla puuriukuja eli malkoja ja päällä yleensä turvetta tai puuriukuja sekä joskus kaisloja, ruokoja tai viljelyn 'ylijäämätuotteina' olkia. Asuintalosta erilliset rakennukset, kuten riihi (riihisauna), karjasuoja (navetta) ja aitta sekä maakellari ilmestyivät tietenkin talonpojan pihapiiriin. Karjalle oli talveksi yleensä varattu oma soppensa asuinrakennuksessa. Ratkaisu oli käytännöllinen, sillä tuottihan karja kylminä aikoina rakennukseen 'peruslämmön' jo itsellään ja lahoavan lannan lämmöllä.

On arvioitu, että rautakauden loppuvaiheessa Suomessa olisi ollut runsaat 50 000 asukasta.

Kahtia jaettu kansa

Karjalaisista kehittyi Länsi-Suomen heimoista erottuva oma heimonsa viikinkiajalla 700-800-luvuilla. Suomensukuisia uudisasukkaita saapui Suomenlahden, Laatokan ja Äänisjärven alueelle Volgan ja Vienanmeren suunnalta. Myös Länsi-Suomesta alkoi muuttaa uudisasukkaita Karjalankannakselle, Laatokan ja Suomenlahden rannikolle sekä Saimaan alueelle sulautuen paikallisväestöön.

Karjalan kukoistus perustui hyvään sijaintiin vesireittien varrella, turkismetsästykseseen ja turkiskauppaan sekä lappalaisten pakkoverotukseen. (Nykyisin sitä kai sanottaisiin "suojelurahan" perinnäksi.) Karjalaisten kaupankäynnin luonnollinen suunta oli tärkeimmän kauppatavaran turkisten hankinnan osalta pohjoinen ja niiden jälleenmyynnin osalta etelä. Karjalaiset metsästäjät ja kauppiat saattoivat myydä soopelin, näädän, karpän nahkoja ja muita arvoturkiksia Novgorodiin ja Venäjälle sekä Balttian (Viron) alueelle. Eränkäynti ja kaupparetket ulottuivat 1200-1300-luvuilla Perämeren rannikolle saakka, jonne perustettiin asutuksia ja kauppapaikkoja lohijokien varsille Pyhäjoen ja Torniojoen väliselle alueelle.

Karjalan alueen asukkaat tunnetaan ns. Novgorodin kronikoissa nimellä *tsuudit*. Heitä vänäläisten parissa pidettiin jonkinlaisina viikinkien jälkeläisinä. Nimityksessä oli ilmeisesti ollut negatiivinen sävy. Saamelaisille ainakin tsuudi tarkoitti etelän verottajaa tai ryöstäjää. Käkisalmen seudun asukkaat, **karjalaiset** mainitaan jo omana ryhmänään vuoden 1143 kronikassa. Jo aiemmilta ajoilta skandinaaviset saagat tunsivat nimen *Kirjalaland*.

Viikingit ja slaavit ja karjalaiset tapasivat useinkin toisiaan Suomenlahden ja Laatokan rannikon markkinapaikoilla, **туруilla**. Viikinkipäällikkö Rurik yhdisti 860-luvulla slaavilaisia ja suomensukuisia heimoja Novgorodin valtioksi, josta muodostui vuosisadoiksi myös karjalaisten kohtaloita ohjaava voimatekijä.

Savolaisten heimo syntyy

Näihin aikoihin yhdistyivät Ruotsin heimot omaksi valtiokseen, joka alkoi etsiä laajenemissuuntaa Suomenlahden itäpuolelta varsinaissuomalaisten, hämäläisten ja karjalaisten heimojen asuinalueilta. Näin Suomen ja Karjalan heimojen kohtaloksi muodostui elämä kahden nousevan valtion, Ruotsin ja Novgorodin (Venäjän) välissä.

Uskonnolliset ja kaupalliset siteet yhdistivät karjalaisia Novgorodin suuntaan, johon heidän valtiolliset ja sotilaalliset siteensä myös vähitellen vahvistuivat. Valamon luostarista muodostui "hengellisen viljelyn" keskus. Laatokan rannikon ortodoksiset seurakunnat organisoitiin vuonna 1227 tehdyssä laajassa lähetysoperaatiossa, jossa Novgorodin kronikan mukaan ruhtinas Jaroslav "*lähetti kastamaan paljon karjalaisia, lähes kaikki ihmiset*".

Itäinen Suomi ja Karjala olivat Euroopan viimeisiä pakanallisia alueita roomalaiskatolisen ja ortodoksisen kirkon välissä. Karjalaa kohti eteni uhmakkaasti toisiaan vastaan 1200-luvulla kaksi suurta taloudellista, uskonnollista ja sotilaallista valtaryhmittymää. Lännestä työntyivät roomalaiskatolisen kirkon tukemat ruotsalaiset että suomalaiset ja vuorostaan idästä taas ortodoksisen kirkon kannustamat slaavit.

Roomalaiskatoliset ruotsalaiset tekivät ristiretken Karjalaan vuonna 1293 ja perustivat Viipurin linnan laajenemisyrittämisensä tukikohdaksi. Sotilaallisissa selkkauksissa 1200-luvun loppupuolella karjalaiset taistelivat yleensä ortodoksisten novgorodilaisten puolella katolisia ruotsalaisia ja länsisuomalaisia eli "*ruotseja*" vastaan. Pitkällinen sotakausi päättyi vasta **Pähkinäsaaren rauhaan** vuonna 1323.

Pähkinäsaaren rauha jakoi ensimmäisen kerran karjalaisen heimon kahdelle puolelle valtioiden välistä rajaa. Rauhansopimuksen jälkeen muodostuivat **Ruotsin Karjala** ja **Venäjän Karjala**. Rajan länsipuolen karjalaiset omaksuivat ennen pitkää läntisiä kulttuurivaikutteita ja roomalaiskatolisen uskonnon. Viipurista tuli Ruotsin Karjalan keskus. Novgorodin haltuun jääneen ortodoksisen Karjalan keskuspaikaksi kehittyi Käkisalmi. Näin valtapoliittikan pyörteissä syntyi erillinen **savolaisten heimo**.

Rajariitoja, sotaretkiä ja kaupankäyntiä

Pähkinäsaaren rauhan rajaa ei koskaan merkitty yksiselitteisesti rajapyykeillä maastoon. Pian alkoikin Perämeren rannikolta työntyä hämäläistä uudisasutusta rajan yli itään. Venäjän puolen asukkaat joutuivat vetäytymään kauemmas itään, josta he kuitenkin jatkoivat eränkäyntiä ja tekivät kauppamatkoja Pohjanmaalla ja saapuivat säännöllisesti Oulun, Kemin ja Tornion markkinoille.

Rauhanomaisen kanssakäymisen ohella syntyi kuitenkin ajoittain eturistiriitoja erämaista ja kalavesistä. Myös viljelysmaista kehkeytyi kiistoja, kun

luonnonheinän korjaajat ja kaskimaiden polttajat ilmaantuivat toisen heimon ominaan pitämille maille. Kummankin valtakunnan hallitsijat saivat kuulla tavan takaa väkivaltaisista yhteenotoista.

Myös savolaiset pyrkivät 1400-luvun alussa laajentamaan uudisasutusta Pähkinäsaaren rajan itäpuolelle ja kohtasivat tietenkin karjalaisten vastarinnan. Tukeakseen Saimaan vesistöalueen uudisasutuksen kasvua ja vakiinnuttaakseen valta-asemaansa ruotsalaiset aloittivat uuden linnan (Nyslott) rakentamisen 1475 Haukiveden ja Pihlajaveden välisessä vuolaassa Kyrönsalmessa olevalle kalliosaarelle. Uusi linna sai nimekseen Olavinlinna, kaikkien ritareiden suojelijan, Pyhän Olavin mukaan. (Lue juttu [Olavinlinnasta täältä](#)).

Käkisalmen kaupunki ja linna sekä Laatokan länsi- ja pohjoispuolella sijainnut Käkisalmen lääni olivat Ruotsin valloituspolitiikan tavoitteena koko 1500-luvun ajan. Ruotsi halusi siirtää rajaa yhä idemmäksi ja valloittaa Karjalan ja Inkerinmaan. Vuosina 1570-1595 käyty sota oli alueen asukkaille raskasta aikaa. Sota tunnetaan meillä **pitkävihana**. Jatkuvat hävitysretket ja niitä seuranneet kostoretket tekivät siviiliväestön elämän sietämättömäksi molemmin puolin rajaa. Tuon ajan tunnetuin suomalainen vapaustaistelija ja sissipäällikkö oli Kiiminkiläinen Pekka Antinpoika Vesainen (n. 1540-1627). Hänestä kertoo mm. Santeri Ivalon vuonna 1894 kirjoittama romaani "*Juho Vesainen*".

Olaus Magnus 1555

Pitkäviha päättyi vuonna 1595 **Täyssinässä** allekirjoitettuun rauhansolmukseen. Monivuotisen ja riitaisan rajankäynnin tuloksena Ruotsin ja Venäjän raja piirrettiin huomattavasti Pähkinäsaaren rauhan rajaa idemmäs. Täyssinän raja oli merkityksellinen, sillä se on likimain sellaisenaan edelleen voimassa valtakunnan rajana Kuhmon, Suomussalmen ja Kuusamon kohdilla. Kyseessä on eräs Euroopan vanhimmista paikoillaan pysyneistä rajalinjoista valtakuntien välillä. Täyssinän rauhassa Käkisalmen kaupunki ja lääni jäivät silti vielä Ruotsilta saamatta.

Venäjän kruununperimyskiistojen aiheuttaman heikkouden aikana solmitussa

Stolpovan rauhassa vuonna 1617 Käkisalmen lääni, Laatokan pohjoispuoli ja myös Inkerinmaa liitettiin Ruotsiin. Ruotsi nousi 1600-luvulla suurvallaksi käymällä lähes koko vuosisadan sotia naapureitaan vastaan ja oli tuolloin laajimmillaan. Suomalaiset muodostivat Ruotsin sodankäynnissä keskeisen resurssin; suomalaisen rahvaan "suonta iskettiin": Ruotsin armeijassa suomalaisten osuus jalkaväestä oli 30-40 prosenttia ja ratsuväestä ("hakkapeliitat") noin 60 prosenttia.

Vuonna 1700 alkoi **Suuri Pohjan sota** Ruotsin ja Venäjän välillä. Pietari Suuri löi Ruotsin Pultavassa 1709. Tie oli auki myös Karjalankannaksen ja koko Suomen valloittamiseen. Alkoi miehityksen ja terrorin aika, josta käytetään nimeä **isoviha**. Pietari Suuri oli antanut määräyksen Pohjanmaan systemaattisesta hävittämisestä ja autioittamisesta, jota kasakkapartiot uskollisesti toteuttivat. (Lue juttu [Isosta Wihasta täältä](#)).

Kajaanin linna antautui viiden viikon piirityksen jälkeen helmikuussa 1716. Venäläiset räjäyttivät linnan, ettei sitä voisi enää käyttää. Tätä ennen oli jo Pyhän Olavin linna Savonlinnassa antautunut 1714 - ensimmäisen kerran. Ruotsi sai kuitenkin linnan takaisin **Uudenkaupungin rauhassa** vuonna 1721, mutta menetti sen kuitenkin pysyvästi **Turun rauhassa** ns. Hattujen sodan jälkeen 1743.

Isovihan aikana ympäri maata kuljeskeli sissejä vakoilemassa ja sabotaasia tekemässä. Tunnetuin sissi oli vääpeli **Tapani Löfving**, jonka Ruotsin armeija lähetti Suomeen tiedustelutehtäviin 14 kertaa vuosina 1714-1720. Muistelmissaan Löfving kertoo, miten hän omaa sissisotaa käyden aiheutti venäläisille sortajille paljon tuhoa ja harmia.

Venäläiset aloittivat Olavinlinnan voimallisen varustamisen vuonna 1743, jonka jäljiltä ovat linnalle tyypilliset tornien tiilirakenteiset pyöreäikkunaiset yläosat ja länteen osoittavat ns. bastionit eli ulospäin työntyvät kulmikkaat vallimuurit. Ruotsin armeija ei piirityksestä huolimatta onnistunut valloittamaan linnaa ns. Kustaa III:n sodassa vuonna 1788.

Suomen väkiluku oli 1749 noin 500 000 henkeä ja Suomenlinnaa ruvettiin rakentamaan.

Rajaseudun asujamista jatkuva sotiminen ja vihanpito kiusasi tietysti aina - siis Huttusiakin. Niinpä monet perhekunnat pakenivat sodan kiroja kauas pohjoiseen suuntautuneiden eräretkien tukikohdiksi rakennettuihin eräkämppeihin tai sokkeloisesta saaristosta löytyneisiin 'linnasaariin' - ja jopa jäivät niille retkille pysyvästi, kuten sukumme historiasta nyt tiedämme.

Olavinlinna menetti sotilaallisen merkityksensä, kun Suomesta tuli Venäjän suuriruhtinaskunta vuonna 1809, sillä rajamuutoksen jälkeen se sijaitsi hyödyttömästi sisämaassa. Linna toimi pelkkänä kasarina vuoteen 1847 asti ja sen jälkeen joitakin vuosia muun muassa vankilana. Tyhjänä ollessaan sekä vuosina 1868 ja 1869 riehuneissa tulipaloissa linnan kunto rapistui pahasti. Linnan entisöinti aloitettiin 1800-luvun lopulla ja siitä tehtiin suojeltu muinaismuistokohde. Tämän Kyrönsalmen kansallismaisemassa olevan keskiaikainen linnan jatkuvasta korjaamisesta ja kunnostuksesta vastaa Muuseovirasto.

Historian valossa voidaan varsin perustellusti todeta, että Huttusten suvun kanta-alueen tärkein rakennus on ollut - niin hyvässä kuin pahassa - [Olavinlinna](#). Nyt kiitettävän hyvässä, kun linna toimii Savonlinnan Oopperajuhlien pitopaikkana.

Kokosi ja kirjoitti Martti O. Huttunen 2012